

limi šolarji še več, kakor dozda, štela družnikov, kar bi bilo na veliko čast šolarjem in učiteljem, pa jim tudi na veliko srečo. — Prav modro ravna učitelj, ki si nabira o pravih prilikah od darežljivih šolskih prijateljev in podpornikov malih darčkov, s katerimi si kupuje razne bukve, da si sčasoma napravi malo šolsko knjižnico.

Da je učitelj v resnici národen, treba je:

d) da dela in živi vselej in povsod za svoj narod. Slovenci radi in lepo pojó, in sreča krajem, kjer ljudje radi pojó. Naj jih učitelj tudi vadi v petju, jim naznanja lepe, čedne pesmi in odpravlja nespodobne in kosmate. Slovenci potrebujejo nauka v raznih vednostih: v kmetijstvu, sadjo-, svilo- in bčeloreji in tudi v političnih zadevah. Koliko more učitelj tudi pri tem storiti! O zimskih večerih, kjer je ljudem dolgčas in se vse trese po kakej novici, — o nedelcih, kjer šole ni, ljudje tudi ne delajo in včasih prav lenobo pasejo ali zlati čas pregrešno tratijo, — o nedeljskih in prazniških večerih, kjer se sosedje radi v gostje zbirajo in to pa uno kramljajo, — te in podobne priložnosti gg. učiteljem so zlate ure, o katerih bi mogli sejati marsikaj zlahtnega zernja, katero bi donášalo ob svojem času obilen sad.

Pa porečete: Ja! butaro nakladati je lahko, breme se teže narejati, je abotno, imamo tako dosti dela, plačila pa nič ali le pičlo. — Res je taka, čč. gg. učitelji, pa verjemite „Slovincu“, da se bode tudi za poboljšanje vaših dohodkov trudil in poganjal, kakor, kjer in kolikor premore. Le naznanjajte mu svoje želje in potrebe, le odkrivajte mu svoje rane in težave, — gotovo se bode iz sladkih besed in zlatih obljub, ki se vam delajo že leta in leta, vsaj enkrat izmotalo resnično, sladko sadje. Pa spolnujte tudi svoje dolžnosti: delajte in živite za svoj narod, — bodite národni učitelji; narod slovenski si stavlja in zida národni dom, bodite mu poglavitni stavitelji!

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XVI.

U. Nehanje — iz glagola nehati, ki se glasi sim ter tje henjati, ter zaznamnja to, kar jenjati.

T. V stsl. ne berem ne tega ne unega. Metelko pravi: „Mit *n* ist versehen worden *jénjati*, nachgeben, lassen, von *jeti*. Die Steyrer und auch die Kroaten sagen *henjati*, diess scheint mit *nehati* aufhören (*n* wäre aus *ne*) in *še-dem*, *ho-dim*, die nämliche Wurzel zu haben.

U. Murko ima vse troje: a) *hénjati* p. *dež* je *henjal*, *bolezen* je *henjala*; *henjati* si t. j. si počíti, *henjani* *delavci* t. j. čili ali spočiti *delavci*; *henjávati* (tri *vúre* so si *henjávali*, vonder pak ne *henjali*, drei Stunden haben sie mit Ausrasten zugebracht, sich aber doch nicht erholt); b) *jénjati*, *jenjávati*; c) *neháti* ali *néhati* (*ne néha* *beráčiti*, komur se *palica* v *rokah* *ogreje*, die Gewohnheit zu betteln wird nicht leicht unterlassen).

T. Pomljivo je, da se naglasuje navadno *néhati*, *glagolnik* pa večidel *nehánje* p. *djánje* in *nehánje*; v česk. *nechati* *koho*, čeho, *nechání* i. t. d.

U. Kaj se ti zdí, kako se ima tedaj razlagati?

T. Jarnik piše o tem v opombi k Metelkovi slovnici str. 119 *to-le*: »Mit den Steyrern und Kroaten sagen auch die Kärntner nur *henjati* nicht *jenjati*. Es ist mit dem bey den Deutschen in Kärnten und Steyer gebräuchlichen *heng* ein und das nämliche Wort. No so *heng* a *muol*, d. i. nun! so gieb einmal nach, hör auf.

Bey unserer Wortforschung muss Norikums deutsche Sprache auch manchmal zu Rathe gezogen werden. Manchmal haben wir etwas v. ihnen, manchmal sie etwas v. uns aufgenommen. Es sind so manche Wörter, die bey den deutsch gewordenen Slawen aus dem Slawenthume zurückgeblieben sind, diese erhielten mit der Zeit eine deutsche Gestalt, und wanderten mittlerweile wieder zu den Slawen. Wie wäre es, wenn nun mit *henjati* das Nämliche geschehen wäre? Wenn wir bey diesem Worte die slawische Wurzel kon zur Basis nehmen wollten, so konnten die alten Karantaner das einfache Wort *konjati* besessen haben, wie in Kärnten das zusammengesetzte *dokonjati* noch lebt. Der Uebergang des *k* in den verwandten Laut *h*, *ch* ist sehr natürlich und ungezwungen, ferner ist das *nj* für den Deutschen ein *ng*, und so konnte *heng* im deutschen Munde für das slaw. *konjati* entstanden, und in dieser Gestalt wieder zu den Slowenen zurückgekehret seyn. Und so könnten wir das *henjati* in einem Wurzelwörterbuche unter die *radix kon* bringen (MS.).

U. Zdaj še ne vém, kaj se zdí tebi, kako se ima razlagati *nehati* in *nehanje*?

T. *Nehati* iz a) *ne-hodim*; b) *namesti henati*, *henjati*, *kakor mogila* nam. *gomila* i. t. d.; c) *jenjati* — *h* nam *j*; d) *ne mšk. hengen*; e) slov. *konati*, *konjati* (cf. slov. *konj* in ahd.

hengist); in f) iz hrov. nehajati t. j. ne marati (cf. neháti, in Met. ne-hodim; nehajstvo Indifferentismus).

XVII.

T. Isče razuma tudi v pisanji. — Zastran isče gl. Truber, Dalmatin, Krel, Kastelec Matija (1678), Janez K. Vipavski (1691) i. t. d., in prim. I. Jezičn. 16. — Zanimiva pa je v slovenskem besedica tudi.

U. Kakor pa — je skorej vsaka tretja besedica tudi mnogim Slovencem, tako da bi jih smeli imenovati tudarje, kakor so se neki vladniki imenovali Tudorji!

T. Prav slovenska posebnica je, ker je ni sicer v slovanskih pisanjih. Metelko jo ima str. 156: tudi auch, otudi kurz früher, — in str. 44: dóba Zeitpunkt v. -di in otudi zovor. V stsl. je samo to et, etiam, tu pa ibi. Godi se nam Slovencem kakor Latincem z et — etiam, in starim Slovenom z i - i, tolikrat rabimo zdaj tudi v obeh pomenih (et — etiam). — Beri pa, kar piše v Novicah 1863 Josip Novak od besedice otudi!

U. „Atüdi (otudi) = unlängst, vor kurzer Zeit. Vprašal sem enkrat slavnega pokojnika gosp. Metelko-ta, kako bi se lepo slovenski reklo „možnar“, ker pri vsakem popisu kake slovesnosti „možnarji pokajo“? Odgovor: kakor pravimo zvonec od „zvon“, tako smemo reči: topec od „top“. Čul sem pa na Dolenskem drugo besedo, namreč: „akovnik (okovnik) od okovati, ker so bili prvi možnarji gotovo iz lesa in okovani, kakor turški topovi. — To, če tudi ne popisovavcem svečanosti, vendar kakemu leksikografu. — Beseda „otudi“ je staroslovenska. V tistem kraji (na Krki in v okolici, tudi v ribniški dolini), kjer je ta beseda še živa, nahaja se tudi staroslovenski genitiv. Na pr.: pet rakii, šest goldinarii, mesto: pet rakov, šest goldinarjev“.

T. Kakor turški topovi, pravi, ker beseda top (Kanone) je privzeta iz turškega v serbsko, hrovaško, pa tudi v druge jezike slovanske. Podá se celo v slovenskem: top, topnik, topničar ali topčija (Kanonier), streljati s topovi ali kanoni, in topec bi res ne bilo napak za možnar (Mörser).

U. Ali se ne da izpeljevati iz tepsti — topiti, kakor nesti — nositi, vesti — voditi —, ker natepe smodnika vanj, da je ves top!

T. V ruskem pravijo stopa, stopica (hölz. M.), mortira (Feuermörser); Kanone pa jim je kar puška, čes. delo, polj. dzialo, nemškutarjem štuk, mnogim pa kar kanon/a ali kanna/e.

XVIII.

U. Top ali topec je tudi človek, kteremu navadno pravimo tepec!

T. V stsl. je tûp' obtusus, crassus, tûpo obtuse, tûponos' nasum obtusum habens, tûpost' hebetudo; nsl. tûp, tûpast, tumpast, tempast lex. tempe, tempel lex. magy. tompa mhd. stump scr. tump torquere (Mikl.). — Drugi primerjajo nsl. top, stsl. tûp, gotišk. dumbs, dumba, sr. nem. toup, angl. dumb, franc. dupe, nem. dumpf, dumm.

U. Sej je v slov. tudi v tem pomenu: je pretopa ali vsa topa t. j. vsa zabita, neumna.

T. Služi nam top ali tup (tumpast z nekdanjim nosnikom) v telesnem in duhovnem pomenu p. topa sekira, top nož, nos, rob, kraj, topa glava ali topoglavec, top um (stumpf t. j. nicht scharf, nicht spitzig, stumpfsinnig t. j. blöde, blödsinnig).

U. Ali ni od tod topor Zimmeraxt, toporišče Stiel?

T. V rus. je tupica a) stumpfes Beil oder Messer, b) Dummkopf; v stsl. topor' securis, manubrium, toporište manubrium, z neskajenim glasnikom. Sicer pišejo Slovani tup, čes. tupec in slov. topec ali tumpec, top, zatopljen; tumpati in tumpiti stumpf werden in stumpf machen, kar v českem razločijo: a) tupěti in b) tupiti.

U. Prav bi bilo, da bi jih posnemali tudi Slovenci, da nam ne porekó, da smo topci ali tumpci (po nemški: die das Schiesspulver nicht erfunden haben), ali pa, da nismo vredni piškavega ali glusega oreha (po nemški: nicht einen Schuss Pulver werth)!

T. Da smo tedaj prismode? — Slovenec ni top, je bister in jasnega uma. Kaže nam to že jezik sam. — Ker ravno od smodnika (lat. pulvis-eris, nemškut. pulfer ali purfel) govoriva, beri torej, kar je pisal od te besede Kopitar že l. 1813.

U. »Abermals ein Beispiel; wie sehr das unbefangene Volk ein besserer Wortschöpfer ist, als das servum pecus der gemeinen wörtlich übersetzenden Grammatiker. Das Schiesspulver ward in allen slavischen Mundarten durch prach (Staub) übersetzt, und manchmal durch ein Beiwort (im böhmischen ručníčný Bűchsen —, im kroatischen ognjeni Feuer —, puškenni Flinten-Staub) näher bestimmt. Auch der krainische

Zeitungsschreiber (Vodnik) sagte 1798 noch *strélni prah* (Schiesstant), bis er von ungefähr einen Bauer, der vom Schiesspulver sprach, dafür das vortrefflich erfundene einfache Wort *smodnik* (von dem onomatopoeischen *smoditi*, sengen) gebrauchen hörte. Von diesem Tage an gab er dem *strélni prah* den Abschied. — Einen ganz entschiedenen Vorzug hat das Volk vor den Schriftstellern besonders für jene Sprachen, die nur sein Antheil und nicht zugleich Sprache des Staates sind, die also der Schriftsteller höchstens als Kind gesprochen, seine Bildung aber in einer andern erhalten hat. Will nun so ein entfremdeter seine auf fremdem Boden, in einer fremden Sprache erwachsenen Gedanken doch in der dürftigen Sprache seiner Kindheit (z. B. um bei den österreichischen Sprachen stehen zu bleiben, böhmisch, ungrisch, serbisch, kroatisch, windisch, walachisch, griechisch) zu Tage fördern, so wird er natürlich ein — mehr oder weniger erbärmlicher — Uebersetzer, wie wir Exempel zu tausenden haben. Da kann den Sprachgenius nur der versöhnen, der wieder zum Volke wird (*Memento, quia populus es, möchte man ihm zurufen, et in populum revertere!*)! Auf dem besten Wege dazu ist der Landgeistliche, der immer mit dem Volke zu thun hat. (Kop. kleinere Schrift. v. Mikl.)

T. To misli tudi Vilhar z rakom, ki ga ponuja filologu:

Če kuješ besede,
Ne bodi bahač;
Narodu se vklančaj,
Ker on je — kovač.

Šolsko blagó.

Poštevanje do sto.

Neki četrtek po poldne pride Tine k sosedovemu Jurčetu, rekoč: „Stotice, Jurče, kar koli ti je drago, da, ako ti z mano vred do sto poštevaš, stotice ne bodeš imel. Pri poštevnanji pa vzemi poljubno število, samo toliko glej, da ne bode više od deset. Jurčetu je ta pogodba všeč, ter pošteva, pa lej — stotico ima Tine. Jurče poskuša še v drugo, v tretje pa — ne more prave zadeti; versta na sto pride vselej le na Tineta. Zeló čudno se mu to dozdeva. — Tine pa to zastavico dobro umé; on je namreč že domá število 100 najpred po 11 zmanjševal tako le: $100 - 11 = 89$; $89 - 11 = 78$ itd. Na ta način je dobil naslednje številke: 89, 78, 67, 56, 45, 34, 23, 12. Te številke si je Tine dobro zapamtil in pri poštevnanji le na to pazil, da jih je tudi vselej on vjel. Če todaj reče Jurče n. pr. 9, reče Tine na to: $9 - 3 = 12$; Jurče: $12 - 3 = 9$; Tine: $9 - 3 = 6$; Jurče: $6 - 3 = 3$; Tine: $3 - 3 = 0$; Jurče: $0 - 3 = -3$; Tine: $-3 - 3 = -6$; Jurče: $-6 - 3 = -9$; Tine: $-9 - 3 = -12$; Jurče: $-12 - 3 = -15$; Tine: $-15 - 3 = -18$; Jurče: $-18 - 3 = -21$; Tine: $-21 - 3 = -24$; Jurče: $-24 - 3 = -27$; Tine: $-27 - 3 = -30$; Jurče: $-30 - 3 = -33$; Tine: $-33 - 3 = -36$; Jurče: $-36 - 3 = -39$; Tine: $-39 - 3 = -42$; Jurče: $-42 - 3 = -45$; Tine: $-45 - 3 = -48$; Jurče: $-48 - 3 = -51$; Tine: $-51 - 3 = -54$; Jurče: $-54 - 3 = -57$; Tine: $-57 - 3 = -60$; Jurče: $-60 - 3 = -63$; Tine: $-63 - 3 = -66$; Jurče: $-66 - 3 = -69$; Tine: $-69 - 3 = -72$; Jurče: $-72 - 3 = -75$; Tine: $-75 - 3 = -78$. Sedaj mora zopet Jurče svoje število pristeti, pa že čuti, da stotica ne bode na-nj dospela. Vzame 10 (višjega števila ne sme) in reče: $78 + 10 = 88$; Tine pridene 1 in ima 89. Jurče ne more naprej; kajti, če vzame 10, ima še le 99, če pa eno pristetje, poroče